Kolonitiden fortsetter i Vest-Sahara

I år er det 30 år siden Marokko offisielt tok herredømme over Vest-Sahara, og dette området er nå den eneste gjenværende kolonien i Afrika. Å diskutere konflikten i Vest-Sahara er fortsatt tabu i Marokko og kan etterfølges av strenge sanksjoner. Før Marokkos annektering av Vest-Sahara i 1976 hadde området vært under spansk styre siden 1884.

Ann-Christin Johnsgård er cand. polit. i statsvitenskap og har skrevet hovedoppgaven *Kvinner, islam og demokrati. En casestudie av kvinnelige islamister i Marokko*, UIO 2004.

TEKST: Ann-Christin Johnsgård

STRIDEN MELLOM Marokko og Polisario Front – som kjemper for uavhengighet for det saharaviske folket – har pågått siden Marokkos annektering av territoriet. Før Spania overlot området til Marokko og Mauritania i 1976, ble de av FN bedt om å forberede en avkolonisering av området. Dette ble ikke gjennomført.

I 1991 fikk FN i stand en fredsavtale mellom Marokko og Polisario, og det ble enighet om å avholde en folkeavstemning over territoriets fremtid. Den har foreløpig ikke funnet sted. Konflikten i Vest-Sahara betegnes ofte som en glemt konflikt siden forsøk på å finne løsninger for Afrikas siste koloni ikke har kommet særlig høyt opp på den internasjonale dagsorden. Hva er årsakene til konflikten? Hvorfor har ikke konflikten blitt løst? Og hvilken rolle spiller den tidligere kolonimakten Spania i dagens konflikt?

Kolonitid, avkolonisering og annektering

Vest-Sahara ligger ved Atlanterhavet på den nordvestlige delen av det afrikanske kontinentet, med grense til Marokko i nord, Algerie i øst og Mauritania i øst og sør. Saharawiene er i dag delt mellom Vest-

Sahara som er okkupert av Marokko, og flyktningleirer i Algerie. Det bor cirka 273 000 mennesker i Vest-Sahara,¹ inkludert marokkanske innflyttere. Cirka 60 000 av disse anslås å være saharawier.

Den pågående konflikten i Vest-Sahara kan sies å ha sine røtter i den spanske kolonimaktens okkupasjon og tilbaketrekking fra området. De første europeiske koloniforsøkene i området var begrenset til marginale områder langs kysten. Spania hadde en kort periode på 1500-tallet et fort, Santa Cruz, men forlot dette i 1524. Spania kom ikke tilbake før i 1884, da kolonien Rio de Oro (i dag kalt Dakhla) ble grunnlagt. Denne ble utgangspunktet for Spansk Sahara, som på Berlinkongressen i 1885 ble bekreftet som spansk protektorat. Området under spansk kontroll ble etter hvert utvidet, og i 1900 signerte Spania og Frankrike en konvensjon som bestemte grensene for Spansk Sahara.² Vest-Saharas kyst var strategisk viktig plassert for Spania, siden det ligger rett overfor Kanariøyene. Det var også viktig for Spania å markere seg som kolonimakt, særlig overfor rivalene England og Frankrike.³

Til tross for spansk kolonialisering fortsatte mange av de opprinnelige beboerne sitt nomadiske liv. Forsøk på motstand mot kolonimakten fra saharawienes side ble stoppet av spanske og franske styrker. I 1960, under avkoloniseringsperioden, besluttet FN at alle folkegrupper hadde rett til selvbestemmelse.⁴ Fra midten av 1960-tallet ba FN Spania om å holde en avstemning om selvbestemmelse. To FN-resolusjoner, fra 1972 og 1973, konstaterte at befolkningen i Vest-Sahara hadde rett til uavhengighet.⁵ I 1973 erklærte Spania sin vilje til å organisere de nødvendige forberedelsene til selvbestemmelse for

området.⁶ Disse forberedelsene – det vil si en folkeavstemning om territoriets fremtid – har foreløpig ikke funnet sted.

I 1975 ble Madridavtalen inngått mellom Spania, Marokko og Mauritania, der Spania overførte administrasjonen av kolonien. Francos død i Spania og Marokkos invasjon i Spansk Sahara – «den grønne marsj» – gjorde at Spania gikk med på avtalen. Spania, Marokko og Mauritania inngikk en avtale om felles styring av området frem til februar 1976, deretter skulle området deles mellom Marokko og Mauritania. I februar 1976 ble administrasjonen av Vest-Sahara offisielt overført til Marokko og Mauritania. Mange sahwawier ble tvunget til å flykte til Algerie. Både Spania og Mauritania har senere trukket seg fra denne avtalen.

Mot kolonimakten Spania dannet sahwawiske nasjonalister i 1973 organisasjon *La Frente Popular para la Liberación de saguia el-Hamra y Río de Oro* (Polisario). Etter Spanias tilbaketrekking har de fortsatt å kjempe for selvstendighet for Vest-Sahara. 28. februar 1976 ble Den sahwawiske arabiske demokratiske republikk (SADR) proklamert av Polisario. Dette var starten på krig mellom Polisario og Marokko og Mauritania. Sistnevnte ga i 1979 opp kampen mot Polisario og området ble overtatt av Marokko. Algerie støttet Polisario med våpen, ga dem baser i Tindouf og diplomatisk støtte i Organisasjon for Afrikansk Enhet (OAU) og FN.⁷ OAU har etter avkoloniseringen lagt vekt på grensenes ukrenkelighet. Dette gjelder også Vest-Sahara, noe som førte til OAU's anerkjennelse av Vest-Sahara som egen stat. SADR ble i 1984 formelt medlem av OAU. I dag oppholder SADRs eksilregjering seg i flyktningleirene i Algerie.

Under prosessen med avkolonisering av Spansk Sahara ville Marokko ha en uttalelse fra Den internasjonale domstolen i Haag om Marokkos historiske krav til kontroll over territoriet. Kong Hassan fikk overtalt Spania til å fremme en felles forespørsel til domstolen om en rådgivende uttalelse.⁸ Dette skjedde etter at Marokko hadde vært

Den internasjonale domstolens avgjørelse har altså ikke blitt tatt hensyn til, sahwawiene har ikke blitt hørt

utsatt for to kuppforsøk i 1972 og 1973, og det var derfor viktig å annektere Spansk Sahara for å vise nasjonal stolthet.

Spansk Sahara var i det 16. århundret del av et «Stor-Marokko» som besto av dagens Marokko, Vest-Sahara og Mauritania, samt deler av dagens Algerie, Mali og Senegal.⁹ Dette historiske Stor-Marokko ble trukket frem av Allal El-Fassi, grunnleggeren av det marokkanske nasjonalistpartiet Istiqlal, i 1956. Han erklærte etter uavhengigheten fra Frankrike at landet ikke var fritt før Stor-Marokko var samlet.¹⁰ Marokko hevdet å ha etniske og historiske bånd til befolkningen, og så det derfor som naturlig at de tok over området.

I 1975 fastslo imidlertid domstolen i Haag at befolkningen i området hadde rett til selvbestemmelse. Materialet som ble fremlagt for den Internasjonale domstolen i Haag viste at det var rettslig troskapsbånd mellom Sultanen av Marokko og enkelte stammer som bodde i Vest-Sahara da Spania kolonialiserte området. Det var også landrettigheter som bandt Mauritania og

territoriet Vest-Sahara sammen før den spanske kolonialiseringen. Men domstolens konklusjon var at dette ikke skaper grunnlag for territorial enhet mellom territoriet Vest-Sahara og Marokko eller Mauritania. Heller ikke kulturelle eller historiske bånd ga Marokko eller Mauritania rett til dette området. Allikevel valgte Kong Hassan II å tolke «rettslige troskapsbånd» i Marokkos favør.

I oktober 1975 annonserte Kong Hassan at Den internasjonale domstolen hadde erklært at det var tradisjonelle bånd mellom Marokko og Vest-Sahara. Kongen ba om frivillige til å være med på den grønne marsjen, der grønn representerte islams farge. 350 menn marsjerte så inn i Vest-Sahara for å drive kolonimakten ut. Dette var en demonstrasjon av at Vest-Sahara var del av Marokko, uansett hva Den Internasjonale domstolen i Haag måtte mene. Den 14. november 1975 ble Madridavtalen inngått."

Etter okkupasjonen begynte Marokko å legge forholdene til rette for å få folk til å flytte til området, og dermed styrke sin posisjon.¹² Blant godene innflytterne tilbys er lavere skatter, høyere lønninger, rimelig bolig og subsidier på mat og drivstoff. På denne måten prøver marokkanske myndigheter å overkjøre den saharawiske befolkningen, og er med å bygge opp under konflikten. Den internasjonale domstolens avgjørelse har altså ikke blitt tatt hensyn til, saharawiene har ikke blitt hørt og Spania har ikke oppfylt kravet om å gjennomføre en folkeavstemning. For saharawiene – som fikk erklært sin rett til selvbestemmelse fra Den internasjonale domstolen i Haag i 1975 – oppleves dette som grove brudd på deres rettigheter.

Årsakene til konflikten er flere, men

særlig er tilgangen til naturressursene sentral. Vest-Sahara er et område som er rikt på naturressurser. Det er særlig mineraler og fisk som er viktig, og det er mulige oljeforekomster. Fosfat og fisk er de to viktigste eksportvarene fra Vest-Sahara. På tredje plass kommer sand som eksporteres til Kanariøyene.¹³ Fosfat ble oppdaget av spanske geologer på slutten av 40-tallet. Dette forsterket også Spanias imperialistiske diskurs med tanke på at Spansk Sahara ville gi inntekter til den spanske stat.¹⁴ Man kan vel anta at det ble ekstra viktig å ikke gi slipp på denne kolonien. Oppdagelsene av fosfatforekomster i Bou Craa førte til investeringer i gruveutstyr, og byggingen av et transportbånd og nye fasiliteter i havneområdet i Laayoune.¹⁵ Ifølge Madridavtalen skulle Spania få lov til å beholde fiskerett og rett til utforskning og utvinning av fosfat.

Tilgangen til naturressursene har ikke blitt mindre attraktive etter at Spania trakk seg ut. Handelen har blitt utbygget under marokkansk styre, og styres av Marokko. Det har blitt investert betydelig i havneområdene i Laayoune og Dakhla. Laayoune er hovedeksportområdet for fosfat fra Vest-Sahara. Også utenlandske selskaper har vært involvert i utvinning av naturressurser utenfor kysten av Vest-Sahara. Dette har særlig dreid seg om å lete etter gass- og oljeforekomster. Franske Total og amerikanske Kerr-McGee har hatt utforskningsavtaler med Marokko. Selv om handel med fisk og fosfat gir inntekter, havner disse som regel ikke hos den saharawiske befolkningen. Det er også Marokko som kontrollerer fisket utenfor Vest-Saharas kyst, og det er de som tjener på å selge fiskekvoter til utenlandske selskaper.

Mange involverte parter i konflikten

Hvorfor har folkeavstemningen ennå ikke funnet sted? I april 1991 ble FNs generalsekretærs plan om å organisere en folkeavstemning i Vest-Sahara over en periode på ni måneder godkjent av FNs generalforsamling. Etter dette har to nye forslag til løsning blitt presentert, uten å ha blitt akseptert av alle parter samtidig. En avtale må godkjennes av både Marokko, Polisario, FN, Algerie og Mauritania. Det har vært stor uenighet om hvem som skal ha rett til å stemme, og om folketallet i området. Dette er en av grunnene til at partene ennå ikke har kommet frem til en løsning.

James Baker, tidligere utenriksminister i USA, var fra 1997 Kofi Annans spesialutsending til Vest-Sahara. Han fikk ansvar for å gjennomføre FNs fredsplan for Vest-Sahara fra 1991. Både Marokko og Polisario ville fortsette med planen, men begge på egne premisser. Gjennom Houston-avtalen fra 1997 ble fredsplanen gjenopptatt. Baker innså at planen ikke ville bli gjennomført slik den nå eksisterte. Han presenterte en alternativ plan, som besto i en to-trinns prosess. Denne planen gikk ut på en overgangsperiode der Vest-Sahara skulle ha en viss autonomi, for at det deretter skulle avholdes en folkeavstemning.¹⁶ Denne ble akseptert av Marokko, men ikke Polisario og Algerie. Baker presenterte så et nytt forslag i 2003 som ikke var så ulikt planen fra 2001. Denne gikk også ut på en overgangsperiode med maktdeling, der kriteriene for hvem som var stemmeberettigede var endret.¹⁷ Alternativene ved folkeavstemningen ville være opprettelsen av en egen stat, innlemming i Marokko eller et selvstyre under Marokko. Planen ble etter hvert støttet av Polisario, men ikke av Marokko.

Også Algerie, Frankrike og Spania har hatt interesser i forholdet mellom Marokko og Polisario, og Vest-Saharas fremtid. Marokko var et fransk protektorat frem til 1956, Spania var tidligere koloniherrer over Vest-Sahara og deler av Marokko. Alle er de geografisk nært Marokko, og mye handel foregår mellom Marokko og disse landene. USA har sett på Marokko som en viktig alliert i området, og presser på for et forent Nord-afrikansk marked.¹⁸ I 2004 inngikk de to statene en bilateral frihandelsavtale. USA ser også på Marokko som en viktig alliert i kampen mot terrorisme. Frankrike er offisielt nøytralt, men påvirket av landets ellers så pro-marokkanske politikk, og Frankrike har økonomisk og kulturell tilknytning til Marokko. USA ønsker en løsning for regional økonomisk integrasjon.¹⁹ Spania har uttrykt seg som nøytrale, men ønsker også innflytelse i regionen.

Dermed er det ikke bare Marokko og Polisario som er de involverte partene i dagens konflikt. Algerie har vært Polisarios fremste støtte gjennom tidene, og det er på algerisk jord de fleste saharwier i dag bor, i flyktingleirene i Tindouf. Algerie støtter en avstemning der saharwiene selv bestemmer sin egen fremtid, for å gjøre slutt på den ufullstendige avkoloniseringsprosessen.²⁰ Algerie ligger også nært Marokko, og landets stilling var i stor grad bestemt av deres geopolitiske frykt for Marokkos higen etter deler av Algeries territorium, som kom til uttrykk høsten 1963 da Marokko okkuperte sørvestlige deler av landet.²¹

Marokko på sin side tolker Algeries støtte til Polisario som en konspirasjon for å kontrollere Marokko både geografisk, økonomisk og kulturelt. Algeries støtte kan

ses som et uttrykk for rivaliseringen mellom Marokko og Algerie om dominans i området.²² Dette lammer så mulighetene for regional integrasjon mellom landene i området. Naturressursene i området gir inntekter til Marokko, noe landet ville miste dersom Vest-Sahara blir uavhengig. Vest-Sahara ligger også strategisk til for kontakten med resten av Afrika.

Fra saharawisk side oppfattes det som at Frankrike og Spania snakker med to tung-er i forhold til konflikten i Vest-Sahara. Til tross for påstander om upartiskhet fra Frankrikes side i diskusjonene om Vest-Saharas fremtid, så handlet Frankrike på en måte som styrket Marokkos posisjon. Uten Frankrikes imøtekommenhet og støtte kunne ikke Marokko ha forfulgt sine ambisjoner for Vest-Sahara like aggressivt. Frankrike støttet blant annet Madridavtalen, noe som sannsynligvis var motivert ut fra økonomiske muligheter for Frankrike. Etter hvert som krigen eskalerte hevdet Frankrike å være nøytrale, men denne nøytraliteten kunne oppfattes som noe ambivalent siden de ga økonomisk støtte og våpen til Marokko.²³ I dag er Frankrike Marokkos viktigste politiske og økonomiske partner. 18, 2 prosent av Marokkos import kommer fra Frankrike, og Frankrike er det landet Marokko eksporterer mest til.²⁴ I tillegg er mange franske selskaper til stede i Marokko. Lån fra Frankrike har utgjort den største finansielle hjelpen til Marokko.²⁵

Spanias forhold til det tidligere protektoratet har gått gjennom flere stadier. Etter at Spania trakk seg ut var det viktig å allie-kevel ta vare på landets økonomiske interesser i saharisk fosfat og fiske. Samtidig var det viktig for Spania å få lettet på Marokkos press for å få tilbake de spanske

enklavene Ceuta og Melilla i Nord-Marokko. Det var viktig å vise at landet kunne beholde disse.²⁶

I den første perioden etter Franco prøvde Spania å blidgjøre både Marokko og Algerie. Små mengder våpen ble solgt til Marokko og Mauritania, mens det samti-

Uten Frankrikes imøtekommenhet og støtte kunne ikke Marokko ha forfulgt sine ambisjoner for Vest-Sahara like aggressivt

dig ble uttrykt støtte til saharawienes rett til selvbestemmelse. Sosialistpartiet i Spania hadde før de kom til makten godkjent Polisario, men utviste deres representant mens de satt ved makten. Spania var på denne tiden opptatt av integrering i EU og økonomisk utvikling, og dermed avhengig av et godt forhold til Frankrike. Med Aznars regjering endret Spania holdning, til støtte for FNs folkeavstemningsplan. Polisario ser på Spania som en stat som var mest opptatt av å sikre egen posisjon i området gjennom sin nøytralitet.²⁷ Spania blir også oppfattet som den tidligere kolonimakten som ikke har iverksatt sine forpliktelser om å avkolonialisere området, og at de derfor har et ansvar overfor den saharawiske befolkningen om å være med å løse konflikten.

Selv om begge land hevder å være nøytrale i konflikten, er de interessert i handel med landet. Verken Spania eller andre involverte parter, for den saks skyld, har vært særlig villig til å presse på for å komme frem til en løsning. Både for Frankrike

og Spania har det vært viktig å ha et godt forhold til landene i Nord-Afrika, inkludert Marokko. Dermed har ikke sahwariene fått lov til å bestemme over sin fremtidige situasjon, og de har ikke kontroll over områdets naturressurser.

Kolonitiden fortsetter

For befolkningen i det okkuperte Vest-Sahara fortsetter kolonitiden, men med en ny kolonimakt. Etter okkupasjonen av Vest-Sahara startet Marokko et utviklingsprogram som endret territoriet. På det sosiale området har endringene kunne merkes når det gjelder den demografiske sammensetningen, urbaniseringsraten, utviklingen av relevant infrastruktur, og spredningen av marokkansk kultur.²⁸ Befolkningen har økt fra cirka 74 000 innbyggere i 1974, til cirka 273 000 i 2005.²⁹ Blant disse er både sahwariene som har blitt i området, sahwariene som har vendt tilbake til området, og emigranter fra Marokko.³⁰ Kulturelt har området også blitt endret etter Marokkos annektering av Vest-Sahara. Andelen som lever som nomader har sunket og man har sett en økende urbanisering. Det marokkanske militæret utgjør en stor gruppe i de største byene i Vest-Sahara. Over 95 prosent av befolkningen bodde i 2000 i urbane områder, ifølge tall fra FN.³¹

I flere år etter Marokkos annektering av området pågikk det kamper mellom Polisario og Marokko. Til tross for overlegenhet når det gjaldt antallet, så led marokkanske tropper alvorlige nederlag. Derfor begynte Marokko i 1981 å bygge forsvarsmurer som går parallelt med grensen til Algerie og Mauritania. Denne muren skiller det marokkansk-kontrollerte området fra det området Polisario kontrollerer.

Området rundt den 2000 kilometer lange muren ble minelagt av Marokko for å gjøre det vanskeligere å ta seg over. 10 000 sahwariiske nomader lever i de minelagte områdene. Mer enn 2500 skal ha blitt såret eller drept av landminer siden 1975.³² Muren skiller også befolkningen i flyktingleirene fra befolkningen i de okkuperte områdene, gjerne på tvers av familier.

Marokko har ført en streng kontroll over de okkuperte områdene, men dette har ikke hindret sahwariene i å bruke de kanaler de har hatt tilgang til for å vise sin motstand. Å avpolitiserer sahwariiske aksjoner er del av Marokkos strategi for å minimere støtten til uavhengighet, både fra egne borgere og utenforstående. Sahwarienes aksjoner blir beskrevet som kriminelle, eller at de er motivert ut fra økonomiske heller enn politiske faktorer. Plutselige overføringer til jobber i byer i Marokko blir brukt for å isolere individer og bryte opp kontaktnettverk.³³

I løpet av den perioden der den væpnede konflikten pågikk, frem til 1991, ble hundrevis av sahwariene fengslet og idømt lange straffer etter urettferdige rettssaker. Mange ble også utsatt for «tvungen forsvinning» av marokkanske sikkerhetsstyrker. Antallet forsvinninger i Vest-Sahara i løpet av 1970- og 80-tallet er omdiskutert. NGOer har operert med lister med opp til 1500 sahwariene som skal ha forsvunnet på grunn av marokkanske myndigheter. The Equity and Reconciliation Commission (ERC), som ble opprettet for å etterforske forsvinninger som har funnet sted i Marokko, hevder at cirka 260 personer fra hele Marokko fortsatt er forsvunnet.³⁴ Sahwariiske aktivister sier at det fortsatt er 500 forsvinningssaker som ikke er oppklart.³⁵

Undertrykkelsen avtok noe etter 1990,

og noen av de forsvunne har i ettertid kommet til rette. Allikevel er det streng kontroll i området, og gatene er sterkt overvåket av politi og sikkerhetsstyrker. Selv om det marokkanske systemet har blitt noe åpnere de siste årene, brukes fortsatt undertrykkende lovgivning for å straffe fredelige motstandere, og politiet bruker makt for å bryte opp demonstrasjoner, da særlig i avsidesliggende områder. Der det dreier seg om politiske saker kan rettssystemet nekte de tiltalte en rettferdig rettergang, krav om medisinsk undersøkelse der det foreligger anklager om tortur blir ignorert, ikke alle vitner for lov til å vitne. Det er også sjelden at statsansatte etterforskes dersom de anklages for maktmisbruk mot befolkningen, ifølge Human Rights Watch.³⁶

Sahrawiene har beskjedne midler til å uttrykke motstand. For dem er det å bevare den kollektive identiteten kanskje det viktigste. En nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for denne motstandsidentiteten er opprettholdelsen av kulturelle og etniske tegn – bruk av hassaniyadialekten, kosthold, tradisjonell bekledning, det å lære bort ørkenferdigheter til barna og det å foretrekke å be ute i stedet for inne i moskeer. Aktivismen må finne sted der det er muligheter for det. Motstand kan uttrykkes i form av graffiti, distribuering av flygeblader, å henge ut flagg om natten, demonstrasjoner for jobber, kampanjer for løslatelse av fengslede, å jobbe med menneskerettighetsgrupper og ved å støtte landmineofre. De legale kanalene for å uttrykke personlige meninger var begrenset under Spania, og er det fortsatt under Marokko.

Mange av de saharaviske aktivistene har vært utsatt for forfølgelse. Det er vanskelig

for aktivistene å oppnå pass, og mange har på denne måten blitt hindret fra å reise utenlands for å delta i internasjonale fora. Å møte eller å planlegge å møte internasjonale delegasjoner som kommer til Vest-Sahara på en tillatt måte, kan skape problemer for aktivister og deres familier. Familiemedlemmene til aktivister utsettes for trusler om represalier dersom aktivistene fortsetter sitt arbeid. Måter å plage både aktivister og deres familier på er stadig forfølgelse og overvåkning, avlytting av telefon, trusler både via telefon og besøk.³⁷

1999 var et år med demonstrasjoner, «sitt ned»-aksjoner og konfrontasjoner med sikkerhetsstyrkene i Vest-Sahara. Til en viss grad var det politisk usikkerhet i Marokko som gjorde dette mulig. Disse aktivitetene førte til prosjektet om å danne et halvoffentlig sivilt samfunn i opposisjon der ikke bare aktivister deltok, men også familiene til de forsvunne.³⁸ Dette har ført til at flere har kunnet snakke mer åpent om tortur og forsvinninger.

Tortur og forfølgelse

Respekt for de internasjonale menneskerettighetene er et hett diskusjonsområde når det gjelder hele Marokko, og særlig i Vest-Sahara. Fokus har vært rettet mot retten til selvbestemmelse og måten saharawiene har blitt behandlet på av Marokko. Blant anklagene er at flere saharawier ble tvunget til å flykte, bevegelses-, organisasjons- og ytringsfriheten er begrenset, og mange innbyggere har blitt holdt i fengsel og blitt torturert, i tillegg til en rekke forsvinninger. Etter fredelige demonstrasjoner har flere av demonstrantene blitt fengslet.

Blant menneskerettighetsorganisasjonenes bekymringer har vært at folk har

forsvunnet, de har blitt hemmelig fengslet, de har ikke fått prøvd sin sak for en domstol og familien har ikke blitt varslet. Problemet med forsvinningene er at familiene sitter igjen uten å vite hva som har hendt. Mange kvinner vet ikke om de er enker, siden de ikke vet om mennene er døde eller fortsatt lever. Derfor kan de heller ikke gifte seg på nytt. Dette har både økonomiske og følelsesmessige konsekvenser. Tortur og mishandling har blitt brukt i fengslene blant annet for å oppnå ønsket vitneutsagn. Ingen har blitt holdt ansvarlige eller straffet for gjerningene. Marokkanske myndigheter har siden det strenge regimet ble lettet noe på 90-tallet løslatt noen av de forsvunne.

Marokkos Equity and Reconciliation Commission (ERC) ble opprettet 7. januar 2004 for å undersøke de grove brudd på menneskerettighetene som fant sted mellom 1956–1999, da særlig frem til begynnelsen av 90-tallet – referert til som «les années de plomb» (jernårene) – og rette opp Marokkos «feilgrep». Blant bruddene ble tvungen forsvinning, vilkårlig anholdelse, tortur og seksuelle overgrep etterforsket. ERC skulle dokumentere de overgrepene som hadde funnet sted, og fastsette hvor mye kompensasjon som skulle gis til ofre og etterlatte. Arbeidet ble avsluttet i november 2005. Ifølge Human Rights Watch har det vært spesielt vanskelig å gjennomføre arbeidet i Vest-Sahara, både på grunn av operasjonelle utfordringer og grunnet i den polariserte atmosfæren i regionen. Den offentlige høringsen som skulle finne sted i Laayoune er den eneste som ble avlyst. Årsaken som ble oppgitt var den anspente situasjonen i området. Bare to prosent av de hendelsene som ble beskrevet av vitner i sju offentlige høringer

var knyttet til Vest-Sahara.³⁹ Noe av problemet med ERC i Vest-Sahara er også at mange saharwier ikke stoler på marokkanske myndigheter, og er redde for represalier dersom de snakker.

I mai 2005 startet nye demonstrasjoner i Laayoune i Vest-Sahara. Demonstrasjonene spredde seg etter hvert til andre deler av Vest-Sahara. Flere av demonstrantene uttrykte støtte til Polisario, eller ønsker om et fritt Vest-Sahara. Demonstrantene ble forsøkt stanset av sikkerhetsstyrker, og flere kom til skade. Flere demonstranter ble anklaget for å ha gjort skade på offentlig eiendom, og for å ha skadet politimenn i sammenstøtene. Til sammen ble over 350 personer arrestert under og etter demonstrasjonene, men de fleste ble senere sluppet fri. Enkelte profilerte menneskerettsaktivister sitter fortsatt fengslet, og det har blitt fremsatt flere påstander om tortur og mishandling.⁴⁰ Det har vært internasjonalt press for at disse skulle få en rettfærdig saksgang, og om at påstander om tortur må etterforskes.

Hvem sitt ansvar?

Hvem skal så ta på seg ansvaret for å få en slutt på konflikten i Vest-Sahara? Har Spania fortsatt et ansvar overfor sin tidligere koloni? Hva med FN og det internasjonale samfunnet? Hittil har Marokko fått lov til å fortsette sin okkupasjon uten særlige reaksjoner fra det internasjonale samfunnet. Konflikten i Vest-Sahara har ikke vært gjenstand for mye oppmerksomhet, men etter demonstrasjonene som har funnet sted siden mai i fjor har konflikten i større grad enn tidligere kommet til syne i internasjonale medier. Journalister og diplomater har både blitt nektet adgang til og blitt kastet ut av Vest-Sahara av marokkanske

myndigheter. Dette har fått oppmerksomhet. Så gjenstår det å se om noen tar på seg ansvaret for å få en slutt på konflikten i Vest-Sahara.

•f•

- 1 Estimert fra 2005, CIA World Fact Book.
- 2 Jensen, Erik: *Western Sahara. Anatomy of a Stalemate*. Lynne Rienner Publications, Boulder Colorado, 2005:23-24.
- 3 Naylor, Phillip C.: «Spain, France, and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National Transformation» i Zoubir Y.H. og Volman D.: *International Dimensions of the Western Sahara Conflict*, Praeger, London 1993:17-39.
- 4 Pennell, C.R.: *Morocco since 1830. A History*. Hurst & Company, London 2000:335.
- 5 Zoubir, Yahia H.: «Origins and Development of the Conflict in Western Sahara» i Y.H. Zoubir og D. Volman: *International Dimensions of the Western Sahara Conflict*, Praeger, London 1993:1-16.
- 6 Naylor Phillip C.: «Spain, France, and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National transformation» i Y.H. Zoubir og D. Volman: *International Dimensions of the Western Sahara Conflict*, Praeger, London 1993:17-51.
- 7 Pennell, 2000:43.
- 8 Jensen, 2005:27.
- 9 Zoubir, 1993:1.
- 10 Pennell, 2000:11, 302.
- 11 Jensen, 2005:27-28.
- 12 Thobhani, 2002:109.
- 13 Thobhani, 2002:191.
- 14 Naylor, 1993:20.
- 15 Jensen, 2005:26.
- 16 FN. «Report of the Secretary General on the Situation Concerning Western Sahara». S/2001/613.
- 17 Jensen, 2005:17.
- 18 Shelley, Toby: «Behind the Baker Plan for Western Sahara» i *Middle East Report Online*, 1. august 2003. URL: <http://www.merip.org/mero/mero080103.html>.
- 19 Zoubir, Yahia H og Karima Benabdallah-Gambier: «Western saharan Deadlock» i *Middle East Report Online*, vol 227, sommer 2003. URL: <http://www.merip.org/mer/mer227/mer227.html>.
- 20 Shelley, Toby: *Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony?* Zed Books, London 2004:27.
- 21 Zoubir, 1993:5.
- 22 Shelley, 2003.
- 23 Naylor, 1993:32.
- 24 CIA World Fact Book, 2004.
- 25 Shelley, 2004:18.
- 26 Shelley, 2004:20.
- 27 Shelley, 2004:20-21.
- 28 Thobhani, Akbarali: *Western Sahara Since 1975 under Moroccan Administration. Social, Economic, and Political Transformation*. The Edwin Mellen Press, New York 2002: 103.
- 29 CIA World Fact Book.
- 30 Thobhani, 2002: 105.
- 31 FN, Department of Economic and Social Affairs: «Population and development in the United Nations system». URL: www.un.org/esa/population/publications/wup-1999/wup99ch4.pdf – 23. september, 2005.
- 32 Landmine Monitor Report 2005. URL: http://www.icbl.org/lm/2005/western_sahara.html.
- 33 Shelley, 2004:104.
- 34 Human Rights Watch: «Morocco's Truth Commission».
- 35 Shelley 2004:100.
- 36 Human Rights Watch: «Overview of human rights issues in Morocco». URL: <http://hrw.org/english/docs/2006/01/18/morocci2228.htm>.
- 37 Basert på intervjuer av menneskerettsaktivister i Laayoune 14.- 20. april 2005.
- 38 Shelley, 2004:115.
- 39 Human Rights Watch: «Morocco's Truth Commission: Honoring Past Victims during an Uncertain Present: VII.Equality of Approach to Victims: the saharawis». URL: http://hrw.org/reports/2005/morocco1105/8.htm#_Toc119468387, og Instance Equité et Réconciliation: «Statistiques sur les auditions publiques des victimes des graves violations des droits de l'Homme organisées par l'IER». URL: http://www.ier.ma/_fr_article.php?id_article=1239.
- 40 Amnesty International rapport: *Sahrawi human rights defenders in the dock*. AI Index: MDE 29. august 2005.